

1924 TÜRKİYESİ'NDE DEVLETİN SİYASAL YAPISINI LAİKLEŞTİRME ÇALIŞMALARI VE KARŞI TEPKİLER İLE İLGİLİ BİR İNGİLİZ BELGESİ

Dr. Bige YAVUZ

1924 yılı Türkiye Cumhuriyeti tarihi açısından son derece önemli bir yıldır. 30 Ağustos 1922'de Büyük Zafer'in kazanılması ve bunu takiben Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasıyla birlikte Atatürk Devrimi'nin "Bağımsızlık Savaşı evresi" zaferle sona ermiş, 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması ve daha sonra Cumhuriyet'in ilanı ile ise yeni bir dönem başlamıştı. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türk ulusunu çağdaş ve uygar bir toplum haline getirmek" amacıyla başlatmış olduğu "devrimler" dönemi... Ulu Önder, çağdaşlaşma hareketini, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında ve yeni devletin kuruluş aşamasında olduğu gibi son derece zor koşullar altında başlatmış ve sonuçta başarıya ulaşmıştır. 1924 yılı ise, Ata'nın akla ve bilime dayalı çağdaş bir düzene ulaşmak amacıyla en önemli devrimlerini gerçekleştirdiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır.

3 Mart 1924'de halifelikle birlikte Şer'iyye ve Evkaf vekâletlerinin de kaldırılmasıyla yeni Türk Devleti "laik devlet" olma yönünde önemli bir aşama kaydetmiştir. Yine aynı tarihte Tevhid-i Tedrisat yasasının kabulü ile ise eğitim laikleştirilerek çağdaş bir devlet olabilmenin ön koşullarından birisi daha gerçekleştirilmiştir. Tüm bunlara ek olarak, ruhunda Cumhuriyet ilkelerinin yer aldığı 20 Nisan 1924 Anayasası'nın kabulü ile "hukuk devleti" olma yolunda çağdaş bir adım daha atılmıştır. Ancak, devlet yapısını, hukuk sistemini, eğitimi statik kalıplardan çıkararak aklın ve bilimin ışığında çağın gerektirdiği duruma getirmeyi amaçlayan, özünde laik anlayış olan bu kökten değişiklikler bazı çevrelerin tepkisini de beraberinde getirecektir. İşte 1924 Kasım'ında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, bu gerçeğin bir ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Ne mutlu ki, sonunda kaybeden taraf çağdaşlaşma karşıtları olmuştur.

Yeni kurulan devletteki bu yeni oluşumlar, bir yandan içeride yakından izlenirken, diğer yandan dışarıda da yankılarını sürdürüyor-

du. Yabancı ülkeler, temsilcileri aracılığıyla, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki son gelişmeler hakkında sürekli bilgi alıyorlardı. İşte İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivi'nde bulduğumuz 1 Haziran 1925 tarihli rapor, yukarıdaki değerlendirmemizi kanıtlayıcı nitelikte bir belgedir¹. Türkiye'de görev yapan İngiliz Büyükelçisi Lindsay'ın İngiliz Dışişleri Bakanı Austen Chamberlain'e Türkiye'nin 1924 yılındaki genel durumuna ilişkin gönderdiği rapor, sekiz ana bölümden oluşmaktadır². Ancak biz burada, Büyükelçi Lindsay'ın iç politikaya ilişkin gözlemlerinin ve değerlendirmelerinin ilginç yönlerini irdelemeye çalışacağız.

I- Halifeliğin kaldırılmasından önceki gelişmeler

İngiliz Büyükelçisi Lindsay, raporunun başında Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte halifenin durumunun sorun haline geldiğini önemle vurgulamaktadır. Aralık 1923'ün başlarında Ağa Han'ın mektubunun Türk basınında yayınlanması ve bunu takiben İstanbul'a bir İstiklal Mahkemesi gönderilmesine karar verilmesini Lindsay, "gazeteciler ve diğerleri için, hükümetin istediği zaman uygun olmayan muhalefeti bastırmaya hazır olduğu yolunda uyarısı" şeklinde değerlendirmektedir³. Üç ay sonra (1924 Şubat'ında) Mustafa Kemal Paşa tarafından İstanbul gazetelerinin editörleri (muhafazakâr ve islamcı Tevhid-i Efkâr'dan Velid Bey'in dışında) İzmir'e davet edilmişler⁴ ve bu görüş-

1 FO 371 / 10870 / E 3338 / 3338 / 44, Büyükelçi Lindsay'den İngiliz Dışişleri Bakanı Chamberlain'e İstanbul, 1 Haziran 1925 tarihli "Annual Report on Turkey" başlıklı rapor.

2 Bölümlerin başlıkları şöyledir: İç İşler, Dış İşler, Lozan Antlaşması'nın uygulanması, İngiliz çıkarları, Denizcilik, Ordu, Havacılık, Ekonomik, mali ve sosyal işler.

3 İsmailiye Mezhebi Başkanı Ağa Han ve Emir Ali'nin Londra'dan İsmet Paşa'ya "halifeliğin korunması" konusunda yazdıkları 24.11.1923 tarihli mektup, İsmet Paşa'nın eline geçmeden Tanin, İkdam ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinde yayınlanmıştı. Hükümet, mektubun yayınlanmasını Anayasa'ya aykırı görerek suçluların yargılanması ve merkezi İstanbul'da bulunan halifelik yanlısı, Cumhuriyet aleyhtarlığı ve casusluk yapan gizli bir örgütün varlığını araştırmak amacıyla İstanbul'a bir İstiklal Mahkemesi gönderme kararı almıştı. Hasan Rıza Soyak, *Atatürk'ten Hatıralar I*, İstanbul, 1973, s. 209-213. Bu konuda ayrıca bkz. Yusuf Hikmet Bayur, *Türkiye Devletinin Dış Siyaseti*, Ankara, 1973, s. 153-157.

4 İstanbul'daki İstiklal Mahkemesi'nde beraat edenlerle birlikte diğer İstanbul gazetelerinin baş yazarları Mustafa Kemal'e başvurarak kendisiyle görüşmek istemişler, isteklerinin kabul edilmesi üzerine 2 Şubat 1924 günü İstanbul'dan İzmir'e hareket etmişlerdi. Seyahate katılanlar arasında İstiklal Mahkemesi'nde yargılanıp beraat eden Hüseyin Cahit Bey (Tanin), Velid Bey (Tevhid-i Efkâr) ve Ahmet Cevdet Bey (İkdam) de bulunuyordu. Ancak Velid Bey, 1 Şubat 1924 tarihli gazetesinde, gerçeğe aykırı olarak, ziyaretin "başka yerden izhar olunan arzu üzerine yapılacağını" yazdığı için görüşmeye kabul edilmemişti. Soyak, s. 214, 223, 240-241. Ayr. bkz. Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, C. III, 1970, s. 102-103.

meden elde edilen bilgilere göre Gazi'nin halife hakkında söyledikleri pek de olumlu değildir. Lindsay, Cumhurbaşkanı'nın aşağı yukarı aynı tarihlerde İzmir'de düzenlenen Savaş Oyunları'na katılan generallerle toplantı yapmasını ise "Cumhurbaşkanı her zamanki gibi ihtiyatlı hareket ederek, çıkmak üzere olan krizden önce kolordu komutanlarının ve birliklerinin sadakatinden emin olmak istiyordu." şeklinde yorumlamaktadır⁵. Raporda, ayrıca, halifeliğin kaldırılacağına belirtilerinden söz edilerek krizin çok yakın olduğu, basının sesinin keskinleştiği, halife ve Osmanlı Sarayı'na yönelik sözlü saldırıların arttığı ve Cumhuriyet rejiminin korunabilmesi için halifeliğin yanı sıra dini okullar, şeriat mahkemeleri ve diğer dini kurumların da ortadan kaldırılması gerektiği yolunda öneriler yapıldığı, ayrıca parlamentoda ve Halk Partisi toplantılarında yapılan konuşmaların daha ateşli hale geldiği belirtilmektedir. Tüm bu gelişmelere ilaveten, Mustafa Kemal'in Meclis'te yaptığı 1 Mart 1924 tarihli konuşmaya, Halk Partisi'nin 2 Mart tarihli toplantısında halifeliğin, Şer'iyye, Evkaf ve Erkân'ı Harbiye vekâletlerinin kaldırılması ile eğitim ve öğretimin birleştirilmesine ilişkin yapılan görüşmelere ve 3 Mart'ta halifeliğin kaldırılmasından sonra halifenin yurt dışına çıkarılmasıyla ilgili işlemlere de oldukça önemli bir yer verilmiştir.

Belgeye göre halifeliğin kaldırılması ve Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılması, Türk ve İslam tarihinde kavranması güç sonuçlara sahip yeni bir dönemi belirlemektedir. Saltanatın kaldırılmasına karşın halifeliğin bir süre korunması İtilaf Devletleri'ne bağlı Müslümanları etkilemiş, ancak Avrupa'nın silahlı baskı tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte halifeliğin kaldırılması olayı "halifenin amaçlanan işlevi gördüğü ve bunun bir çocuğun yüzünden maske-sini düşürmesine benzediği" şeklinde değerlendirilmiştir.

II- Halifeliğin kaldırılmasına tepkiler ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası

Büyükelçi, 1924 yılı boyunca Ankara'nın parlamento atmosferinin dışında halifeliğin kaldırılmasına herhangi bir tepki gösterilmediğini belirtmekte ve buna neden olarak bir yandan hükümetin kararlı tav-

5 Atatürk, Nutuk'ta bu konuyu şöyle anlatmaktadır: "... Savaş oyunu dolayısıyla İsmet Paşa ve Milli Savunma Bakanı bulunan Kâzım Paşa da İzmir'e gelmişlerdi. Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa da daha önce orada bulunuyordu. Hepimiz halifeliğin kaldırılması gerektiği görüşünde idik. Bununla birlikte Dışişleri ve Evkaf Bakanlıklarını da kaldırmak ve öğretimi birleştirmek kararında idik." Gazi Mustafa Kemal (Atatürk), *Nutuk-Söylev* (1920-1927), C.II, Ankara, TTK, 1984, s. 1129.

rını, diğer yandan kitlelerin bitkinliğini ve kayıtsızlığını göstermektedir; bu önemli değişimin, daha önce kaygılanıldığı gibi, ülkeden yeni sürgünler yapılmasını ve İstiklal mahkemelerinin kurulmasını gerektirmediğini, ancak iç reformları gerçekleştirmek amacıyla zararlı bir unsurun Türk sisteminden çıkarılması için büyük risklere girmiş olan Türklerin başka hiçbir Müslüman devletin halifelik silahını lider olmak amacıyla kullanmasına izin vermeyeceklerini de özellikle vurgulamaktadır.

Lindsay, halifeliğin kaldırılmasından memnun olmayan bazı milletvekillerinin 4 Mart'taki "laik" zaferden kısa bir süre sonra İsmet Paşa kabinesine karşı güçlü bir muhalefet oluşturduklarını, hatta dört bakanın feda edilmesini istediklerini ve özellikle 1924 Anayasası görüşmelerinde cumhurbaşkanının yasama üzerindeki veto ve feshetme hakları konusunda oldukça yoğun tartışmalara neden olduklarını, sonuçta hükümetin ve cumhurbaşkanının yavaş yavaş geri çekildiklerini, Gazi'nin kendisini tüm tartışmalardan uzak tutarak sorunların rayına oturmasına izin verir görüldüğünü raporda belirtmektedir⁶. Gazi'nin bu tutumu İngiliz büyükelçisi tarafından şöyle değerlendirilmiştir: "... Belki, milletvekillerinin halifelik sorununda yeterince zorlandığını ve onları daha fazla zorlamanın bardağı taşıran son damla olacağını hissetti, ya da Anayasa'da kâğıt üzerinde hangi engeller önüne konulursa konulsun, kendisi için önemli olan konularda hiçbir şeyin onu durduramayacağını düşündü."⁷

Anayasa'nın kabulünden sonraki dönem ise oldukça eleştirel bir dille kaleme alınmış; şöyle ki tüm okul ve mahkemeler kaldırılır-

6 İsmet İnönü, anılarında, saltanatın kaldırılmasının daha kolay olduğunu, halifeliğin kaldırılmasında ise daha çok zorlandıklarını ve bu olayın daha sonra çıkacak anlaşmazlıkların başlıca kaynağı olduğunu yazar; ayrıca, Mart'ın ilk günlerinden Nisan başlarına kadar süren Anayasa tartışmalarında, cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar verme hakkına itiraz edildiğini, uzun tartışmalardan sonra Atatürk'ün bundan vazgeçtiğini, cumhurbaşkanının kanunları veto hakkının ise bazı değişikliklerle kabul edildiğini belirtir. İsmet İnönü, *Hatıralar*, 2. Kitap, Ankara, 1987, s. 188-189.

7 İsmet İnönü, anılarında, Atatürk'ün bu konuyla ilgili olarak kendisine söylediği şu sözleri hatırlatıyor: "Ne çıkar bunlardan? O neticeye vardım ki, büyük önem vermemek lazım. Veto edeceksin, yine Meclisten çıkacak. Şayet Mecliste aksi bir cereyan hasil olursa, bunlar çare değil. Esas mesele, Mecliste sağlam bir çokluğa sahip olmaktır... Mecliste çoğunluğumuz varsa, yani memlekette çoklukla seçilme imkânımız varsa, istediğimizi yaptırabilir, istemediğimiz şeylere mani olabiliriz. Mesela, kanunlar anayasaya mutabık olmak lazımdır. Anayasanın hükmü budur. Bir kanun anayasaya uygun mudur, aykırı mıdır? Buna karar verecek olan yine Meclistir. Böyle olunca, her hangi bir meselede bir doğru neticeye varmak, Meclis çoğunluğunun bulunmasına ve o çoğunluğun eğilimine bağlı bir meseledir." *A.g.e.*, s. 189-190.

ken yerlerine geçecek kurumların düşünülmediğine değinilerek imar, mali sistem, eğitim, yargı örgütü, aile hukuku gibi konuların acil olarak ele alınması gerektiği belirtilmiştir. “İstanbul ile Ankara arasında kuvvetli ve köklü bir zıtlaşmanın siyasal durumun belirgin özelliği haline geldiği” yolundaki gözlem ise Mustafa Kemal’in Ağustos ve Eylül aylarında yaptığı yurt içi gezisiyle kanıtlanmaya çalışılmıştır. İşte Mustafa Kemal’in Trabzon ve Doğu illerine düzenlediği geziye giderken Boğaz’dan geçmesine karşın İstanbul’a uğramaması, O’nun muhalefete karşı duyduğu kişisel içerlemenin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

Gazi’nin 30 Ağustos 1924 tarihli Dumlupınar söylevine ve 16 Eylül 1924 tarihinde Trabzon’da Halk partililerle yaptığı konuşmaya raporda önemli bir yer verilmektedir. Gazi, Dumlupınar’da ülkenin izlemesini istediği politikayı anlatırken laiklik, ulusal egemenlik ve cumhuriyetçiliği tek tek vurgulamış, Trabzon’da ise cumhurbaşkanının hiçbir partiye ait olmaması gerektiği yönündeki eleştirilere cevap vererek Halk Partisi’nin kutsal özelliğinin Türk bağımsızlığının ve özgürlüğünün kazanılmasından kaynaklandığını, bu partinin lideri olmaktan gurur duyduğunu, ülkenin kurtuluşunun bu partiye bağlı olduğunu ve kurulacak diğer grupların ulusun yüce çıkarlarını tehlikeye sokmamaları gerektiğini belirtmiştir. Lindsay’in Ata’nın Trabzon konuşmasından çıkardığı sonuç ise, samimi milliyetçi özelliği göz önüne alındığında Mustafa Kemal’in Halk Partisi’nin sadık bir elemanı olarak çalışıp ulusunun ilerlemesini temin edeceği ve böylece hiçbir muhalefetle karşılaşmayacağıdır.

Mustafa Kemal’in Ankara’ya dönüşünü takiben iç politika oldukça hareketlenmiş, önemli bazı generallerin kuruluşu açıkça tartışılan yeni partiye girmek için ordudan istifa etmeleri, bunun yanı sıra Kasım başlarında Müslüman göçmenlerle ilgili olarak hükümet hakkında gensoru açılması ve sonunda güvenoylaması yapılması ortamı bir hayli gerginleştirmiştir. Hükümetin güvenoyu almasını izleyen günlerde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası hakkında ise belgede oldukça detaylı ve “ilginç” değerlendirmeler yapılmıştır. Temel prensipleri arasında serbest ticaret, dini inançlara ve adetlere saygı ile her türlü istibdata (otokrasi) karşı muhalefet bulunan yeni partinin, Meclis’in en kültürlü insanlarını bünyesinde toplamayı başardığı, ayrıca hükümete açıkça muhalefet etme cesareti gösteremeyen kişilerin de sempatisini kazandığı, ancak resmi programının ötesindeki gerçek politik amacının tanımlanmasının güç olduğu belirtilmektedir. Büyü-

kelçi Lindsay'e göre Terakkiperverler de zihniyet olarak "laik"tirler ve dini düşüncelerin devletin gelişmesini önlememesi için din ile devlet işlerinin ayrılmasını desteklemelerine karşın halifenin sürgüne gönderilmesini gerçekten destekledikleri söylenemez. Lindsay, bu değerlendirmesini partinin gerçek lideri olarak nitelendirdiği Rauf Bey'in sürgün kararı alındığı sırada Türkiye'de bulunmayışıyla bağdaştırarak pekiştirmek istemiştir.

Tüm bu gözlem ve değerlendirmelerin yanı sıra Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın cumhuriyetçiliği ve milliyetçiliği de raporda tartışılmaktadır. Şöyle ki, Terakkiperverler, Osmanlı Sarayı'nın devletin politikalarını etkilemesine asla izin vermemek konusundaki kararlılıkları ölçüsünde cumhuriyetçidirler, ancak yine de Abdülmecit'i Dolmabahçe'de halife olarak bırakmayı tercih edebilirlerdi ve hatta onun görevine aynı ya da benzer yetkilerle dönmesini isteyebilirlerdi. Bunun yanı sıra, Terakkiperverler, idarede yabancı etkisine asla izin vermeyecek ölçüde milliyetçidirler. Büyükelçinin değerlendirmesine göre, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üyelerinin hayata bakış açıları rakiplerininkinden daha geniştir ve idarecilik konusunda daha deneyimlidirler; buna ilaveten, cumhuriyetçilikleri de daha katıksızdır, zira emirlerini tek adamdan almaya hazır bir Halk Partisi'nin yanında Türkiye'yi Batı Avrupa demokrasisi çizgisinde yönetebilecek çok sayıda Türkün bulunduğu inanmakta ve gözlerinin önünde kurulduğunu gördükleri istibdatla mücadele edilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

İç politikadaki gelişmeleri oldukça yakından izleyen Lindsay, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kasım'ın ikinci yarısında güç olarak değilse bile etki olarak oldukça ilerleme kaydettiğini ve göz önüne alınması gereken bir unsur haline geldiğini vurgulayarak İsmet Paşa'nın istifasını takiben kurulan Fethi Bey hükümetinin "geçiş hükümeti" olarak görüldüğünü ve cumhurbaşkanının yeni kabineyi ılımlı Fethi Bey'e kurdurarak taraftarlarında meydana gelen moral bozukluğunu ortadan kaldırmayı ve başka bir takviye metodu bulununcaya dek zaman kazanmayı amaçladığının tahmin edildiğini bildirmektedir. Büyükelçi, 1924 Türkiye'si üzerine hazırlamış olduğu raporunun iç politikaya ilişkin bölümünü şu gözlemlerle bitirmektedir: "... Terakkiperver Parti, yeni hükümeti dış görünüşüne göre kabul etti ve muhalefeti öylesine frenlediler ki beş-altı hafta sakin geçti. Ülke çapında, Terakkiperverlerin resmi aday koymaktan çekindikleri bir dizi yerel seçim yapıldı... Bu hareketsizlik devresinde, Halk Partisi'nin moralinin düzelip düzelmediği hiçbir zaman bilinmeyecektir. Çünkü Şubat

1925'de geri planda Terakkiperverler tarafından nelerin başarılabil-
diğini bilmemiz imkânsızdı, fakat yılın sonuna gelmeden önce Fethi
Bey'in sıkıntılarının muhalefetten değil, resmen kendisine destek veren
Halk Partisi'nin aşırı kanadından kaynaklandığı ve bu kimselerin
onun ılımlılığından rahatsız olarak daha kuvvetli bir politika izlen-
mesi konusunda direttikleri ortadaydı. Gazi'nin bu düşünceleri pay-
laştığı, bir Bahriye Vekâleti kurduktan sonra bu göreve kendisine en
bağlı taraftarlarından biri olan İhsan Bey'i göreve atayarak kabinede
aşırı kanadı güçlendirmesi ile görüldü... Yıl sona ererken hükümetin
geçici niteliği açıkça belli olmuştu. Esasen hükümet 1925 yılında daha
da dramatik durumlara düştü."⁸

SONUÇ

1924 yılı Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş ve laik devlet olma
yönünde önemli atılımlar yaptığı bir yıldır. Laiklik ilkesinin gerçekleş-
mesi yolunda en önemli ve zor çalışmaların yapıldığı bu dönemin bir
İngiliz büyükelçisi olan Lindsay tarafından değerlendirilmesi raporu
oldukça ilginç kılmaktadır. Büyükelçi, ülkede bulunan tüm yabancı
temsilcilerin gösterdiği titizliği göstermekte ve hükümetin iç sorun-
lara yönelik attığı adımları saniyen izleyip değerlendirmektedir. Ra-
porda devletin siyasal, anayasal ve eğitim yapısındaki değişimlerin ve
bunlara paralel oluşumların, gelişmelerin önemli bir yer tuttuğu görül-
mektedir. Gözlemlerinden, büyükelçinin basını, parlamento çalışma-
larını, Halk Partisi toplantılarını ve Atatürk'ün konuşmalarını yakın-
dan incelediği anlaşılmaktadır; ancak bazı değerlendirmelerinde taraf-
sızlığını kaybettiği açıkça görülmektedir. Örneğin, Hindistan'daki
İsmailiye Mezhebi Başkanı Ağa Han ile İngiltere kralının özel danış-
manı Hintli Emir Ali'nin halifelik kurumuna dokunulmamasını rica
amacıyla Başbakan İsmet Paşa'ya gönderdikleri mektubun başbaka-
nın eline geçmeden basında yayınlanması üzerine İstanbul'a bir İstik-
lal Mahkemesi gönderilmesini, "hükümetin istediği zaman uygun ol-
mayan muhalefeti bastırmaya hazır olduğu" şeklinde yorumlamakta-
dır. Büyükelçinin bu yorumunu doğal karşılamak gerekir, zira İngil-

8 Fethi Bey 2 Mart 1925'te başbakanlıktan istifa etmiş, 3 Mart 1925'te İsmet Paşa kabineyi kurmuştur. Fethi Bey'in istifasına neden olan onsekiz kişilik tavrın Halk Fırkası Grubu'nda görüşülmesi sırasında Halk Fırkası'nın "aşırı kanadı" olarak bilinen ve onsekiz kişilik tavrın sahipleri ile Fethi Bey arasında sert tartışmalar, hatta ithamlar olmuştur. Şeyh Said olayları tartışılırken Fethi Fey'e gruptan "Bir avuç Kürt'ten mi korkuyorsun?" itirazı yükselmisti. Fethi Okyar, *Üç Devirde Bir Adam*, Yay. Hız. Cemal Kutay, İstanbul, 1980, s. 368-369.

tere'nin dış politikasında Ortadoğu ve Uzakdoğu'nun önemi bilinmektedir ve bu bölgedeki çıkarlarını korumak için Müslümanları nasıl kullandığı tarihsel bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yeni kurulmuş Cumhuriyet'in dışarıdan gelecek en ufak tehlikelere karşı özenle korunması ve onu tehdit edebilecek olayların evvel den önlenmesi gerekmektedir. Lindsay'in halifeliğin neden saltanattan sonra kaldırıldığı konusunda değerlendirme yaparken Türkiye Cumhuriyeti'ni samimiyetsizlikle suçlaması ve "yüzünden maskesi düşen" bir çocuğa benzetmesi ise, ülkesinin geleneksel dış politikasının etkisiyle oluşan duygusallığının bir başka örneğini oluşturmaktadır.

Raporunda halifeliğin kaldırılmasından sonraki oluşumları ve tepkileri oldukça iyi inceleyen Lindsay, 20 Nisan 1924 Anayasası konusundaki tartışmaları değerlendirirken, belki gerçekleri bilmediği için belki de kasıtlı olarak, Atatürk'ü diktatörlükle suçlamaktadır. Eğer Ulu Önder'in İsmet İnönü'ye söylediklerini bilebilseydi belki o satırları yazmayabilecekti. Çünkü O, "mecliste çoğunluğumuz varsa... istediğimizi yaptırabilir, istemediğimiz şeylere mani olabiliriz... herhangi bir meselede bir doğru neticeye varmak, Meclis çoğunluğunun bulunmasına ve o çoğunluğun eğilimine bağlı bir meseledir" derken demokratik parlamenter sisteme olan inancını dile getiriyordu. Büyükelçi, raporunda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı da oldukça ayrıntılı olarak incelemiş, ancak bu yeni oluşuma yaklaşımı bir hayli ilginç; şöyle ki, hayata bakış açıları rakiplerinden daha geniş, idarecilik konusunda daha deneyimli ve Meclis'in en kültürlü insanlarını bünyesinde toplamayı başardığını iddia ettiği bu yeni partinin cumhuriyetçiliğini "daha katıksız" olarak nitelendirirken tarafsızlıktan bir hayli uzaklaşmaktadır. Atatürk'ün Nutuk'ta da belirttiği gibi Cumhuriyet'i doğduğu gün boğmak isteyenlerin, kurdukları partiye "İlerici Cumhuriyet" adını vermeleri acaba ne derece samimidir? Lindsay'in, "laik zihniyetli" olarak nitelendirdiği Terakkiperverlerin din ve devlet işlerinin ayrılmasını desteklediklerini iddia etmesine karşın "halifenin yurtdışına çıkarılmasını gerçekten desteklediklerini söylemek güçtür" derken kendi kendisiyle çelişkiye düştüğü de gözden kaçmamaktadır. Bunun yanı sıra Cumhuriyet Halk Fırkası'nın da dine saygılı olmasına karşın Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın bunu ilke edinip tüzüğünde vurgulamasının nedenlerine raporda hiç yer verilmemiş olması da oldukça dikkat çekicidir. Bu noktanın büyükelçinin gözünden kaçtığı düşünülemez, ancak geldiği ülkenin siyasal yapısının etkisinde kalmış olması olasılığı fazladır. Halifeliğin kaldırılmasına tepki olarak oluşan "cumhuriyetçi" görünümlü bir parti hakkında son de-

rece olumlu düşüncelere sahip olan İngiliz büyükelçisi, acaba bu partinin yeni Türk devletini devlet başkanı halife olan bir Cumhuriyet yönetimine geçirebileceğine mi inanıyordu? Raporda, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası hakkında son derece detaylı değerlendirmeler yapılırken perde arkasında bu partinin bulunduğu kanıtlanmış olan Şeyh Sait ayaklanmasından söz edilmemesi de oldukça ilginçtir.

Sonuç olarak, Büyükelçi Lindsay'ın zaman zaman tarafsızlıktan ayrılmasına karşın Mustafa Kemal Türkiye'sindeki laikleştirme çalışmalarını ve yeni oluşumları bir yabancı gözüyle değerlendirdiği göz önüne alınmalıdır. Bunun yanı sıra büyükelçinin, raporun "Genel Gözlemler" başlıklı bölümünden de anlaşılacağı üzere, 1924 Türkiye'sinin çağdaşlaşmaya yönelik çabalara sahne olduğunu, birçok sorunun kökten çözümlendiğini ve herşeyin ötesinde Türkiye'nin Türkler tarafından yönetildiğini oldukça iyi anladığı görülmektedir.

Reference		PUBLIC RECORD OFFICE					
60 370 / 10870		1	2	3	4	5	6
		1	2	3	4	5	6
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION							

96

[This Document is the Property of His Britannic Majesty's Government.]

Printed for the use of the Foreign Office.

CONFIDENTIAL.

(12780)

TURKEY.

Annual Report, 1924.

[E 3333/3338/44]

Mr. Lindsay to Mr. Austen Chamberlain.--(Received June 8.)

(No. 424.)

Sir

Constantinople, June 1, 1925.

I HAVE the honour to transmit to you herewith the general report on Turkey for 1924.

2. All the members of my staff have co-operated in its production, especially Mr. Forbes Adam, Mr. Broadmead, the military attaché and the commercial secretary. I have, &c.

R. C. LINDSAY.

Enclosure.

Report on Turkey for 1924

CONTENTS.

	Page		Page
I.—Internal affairs—		III.—Application of the Treaty of Lausanne—	
General narrative	1	Imperial War Graves Commission ..	18
General observations	7	IV.—British interests	
II.—Foreign affairs	9	Combarber topographical	18
Foreign relations	9	Sakarya Telegraph Company	18
Great Britain	10	Anatolian Railway	19
Iraq frontier question	10	Municipal laws of 1909	20
France	12	Position of British subjects	20
Italy	14	V.—Navy	20
Greece	14	VI.—Army	21
Russia	15	VII.—Aeronautical affairs	24
United States of America	16	VIII.—Economic, financial and social affairs ..	26
Germany	16		
Bulgaria	16		
Jugoslavia	16		
Rumania	17		
Other countries	17		

I.—INTERNAL AFFAIRS.

General Narrative.

IN Turkey the year 1924 opened in the middle of a period of preparation. At the end of October 1923 the Turkish Republic had been successfully proclaimed, and the position of the Caliph was thereby automatically put in question. Enough was said in the press and elsewhere to show that the institution itself could be made the subject of discussion and even of attack, and that neither the ancient prestige of the House of Osman nor the personal dignity and popularity of the Caliph himself would suffice to protect the institution. The Aga Khan's letter, which was published in the Turkish press early in December, may well have given concern to the directors of Turkish policy; but if the instant despatch of an Independence Tribunal to

PUBLIC RECORD OFFICE		1	2	3	4	5	6
Reference-	F 371 / 102870						
	1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100						
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION							

2

Constantinople indicated some momentary alarm, the menacing nature of the gesture also served a useful purpose in the future, and acted as a warning to journalists and others that the Government would be prepared, if it suited it, to suppress inconvenient opposition. The failure of the proceedings against Jabid and Velid Beys with other features of internal politics, which came to the fore at the same moment, seemed at the time to weaken the position of Ismet Pasha's Government, but the People's party remained nominally united under his leadership, and, in fact, the Government was so little concerned at the rebuff it had received that it was able a month later to pardon freely the two minor offenders whom the Independence Tribunal had condemned to terms of imprisonment, while the general course of the policy that had been laid down suffered no deviation whatever.

2. The early part of the year was spent by Mustafa Kemal Pasha at Smyrna, partly, no doubt, for reasons of health. Perhaps, also, it was convenient for him to withdraw himself from the centre of activities at Angora at a moment when the budget was being settled and the draft of the new Constitution was being prepared. Very likely, too, the Pasha paid attention to the local politics of Smyrna, which have always been dominated strongly by the Union and Progress party. It was accordingly from Smyrna that signs of activity first showed themselves. In the beginning of the month of February the newspaper editors of Constantinople were invited to meet the President and to discuss matters with him. Only Velid Bey, of the Conservative and Islamic "Tewhid-i-Efkâr," was not received. The formal speeches exchanged at the banquet at which the journalists were entertained, were alone published, and little transpired of what passed in the four hours' discussion; but it was afterwards learned from some of those present that the Ghazi's language in talking of the Caliphate was characterised by the utmost animus. On the journalism of Constantinople the visit had its due effect, for the newspaper writers, when they returned to their desks, perhaps flattered, perhaps frightened, poured out encomiums on the President, and laid the blame for the bad administration of which they did not cease to complain, on his advisers and Ministers.

3. Hardly less significant was the meeting of the generals, summoned about the same time. From every part of Turkey the corps and other commanders attended a "war game" at Smyrna, at which the military lessons of the war of independence were expounded and inculcated. Nobody, however, believed that it was for this that these officers had been brought together. The proceedings opened with a speech by Ismet Pasha on the political situation of the world in general and on the position in it of Turkey in particular; and when this was over and the staff officers had withdrawn, the commanders of higher rank remained to participate in a discussion which lasted for three hours. Moving with the caution that is characteristic of him, the President was assuring himself that in the crisis about to arise he could rely on the fidelity of his corps commanders and troops. There had already been rumours, confirmed later by events, that some of them were not as much devoted to his person as he might wish.

4. In the meanwhile, indications of the immediate approach of the crisis multiplied. The tone of the press became more and more shrill, attacks on the Caliph himself and the whole house of Osman more frequent and outspoken, while it was suggested that to safeguard the Republican régime not merely the Caliphate, but other religious institutions hitherto bound up inextricably in the fabric of the old Turkish State, such as religious schools, Sheri tribunals and pious trusts required to be dealt with in a drastic manner. The Parliamentary Commission which was at work on the Constitution reported a draft, in which no mention was made of the Caliphate at all except to disqualify the Caliph himself and members of his family from membership of the National Assembly. Towards the end of February Adnan Bey, Constantinople delegate of the Ministry for Foreign Affairs, told His Majesty's representative openly, though confidentially, that changes were contemplated. The Caliph's hand was conjured up from Dolma Bagtche to Tchankayn, and the tone of the speeches in the Parliament at Angora and in the meetings of the People's party became ever more fiery. Reouf Bey and Velid Bey, the editor of the "Tewhid-i-Efkâr," equally unable to approve or to oppose what was about to happen, left Turkey for visits to Europe. The actual crisis came on the 2nd and 3rd March.

5. On the 1st March the President was to make his annual address to the Assembly on the beginning of the new financial year, and it was expected that he would avail himself of the opportunity to give a lead to Deputies and indicate the line of policy he would wish them to follow. In the event he did no such thing; and his speech, though it contains allusions of unmistakable significance, proved to be

Reference -		PUBLIC RECORD OFFICE		1	2	3	4	5	6
C 311 / 10870		17230							
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION									

8

somewhat in the nature of an anti-climax. It was clear that he preferred on the whole to keep himself in the background and not ostentatiously to incite to action where no incitement was really necessary. Indeed, at the meeting of the People's party on the 2nd March the proceedings were fairly thorough as well as rapid in their character. Four draft laws had been prepared and were submitted. The first and the one of most spectacular importance dealt with the Caliphate, and in its original form provided merely that the Caliph was deposed and the office of the Caliphate abolished. This simple formula, as a result of discussions in and outside the party meeting which proceeded at intervals the whole day long, was amplified to the phrase: "the function of Caliph being essentially included in the meaning and connotation of Government and Republic, the office of Caliph is abolished." The form of words represented a compromise on which it was possible, not without difficulty, to get a vast majority of the Deputies to agree; but on other articles of the law the party were more intransigent even than the drafters. The Caliph and certain categories of princes and princesses were to be forbidden eternally from residence in Turkey, and the party in its meeting of the 2nd March widened these categories, thereby increasing considerably the number of persons to be sent into exile. Nay, more; next day, when the law was before the Assembly, the Ghazi Pasha himself, in an interval between sittings, urged that princesses should be exempted from the expulsion order, but failed to induce the acquiescence of his supporters.

6. Three other draft laws were presented simultaneously to the party and, together with that on the abolition of the Caliphate, discussed off and on throughout the day. The first abolished the Ministry of Religious Affairs, substituting for it a subordinate office charged with the various functions of appointments to mosques, &c. The second law placed all educational establishments under the Minister of Public Instruction, thereby depriving the Evkat administration of all authority over education and establishing purely secular control. It also provided that a theological faculty should be established in the university, and that provision should be made in schools for the training of lower religious functionaries.

7. These Bills were intended to mark the definite separation of Church and State; the fourth, intended likewise to mark a separation of the army from politics, laid down that the supreme command of the army should be exercised by the Chief of the Staff on behalf of the President of the Republic.

8. On the 3rd March all these draft laws were enacted by the Assembly, again after sittings lasting off and on throughout the day and apparently by overwhelming majorities, though also not without severe opposition. That very evening orders were telegraphed to the authorities in Constantinople, who had been warned to be on readiness, and in the small hours of the morning the Caliph was aroused from sleep and given a short time in which to prepare himself for exile. At dawn he set out, accompanied by the officials of the republic, in motor-cars, and throughout the day Constantinople at large had no knowledge of where he had been taken to. As a matter of fact, his immediate destination was Chatalja, where, on the evening of the 4th he was put on the Orient Express and sent to Switzerland. The authorities can hardly be blamed for taking every precaution against the possibility of demonstrations hostile to their action, but it was widely felt that the expulsion was carried out in circumstances of unnecessary indignity. The delegation had to apply at the Italian Embassy for visas for the departing Caliph and his suite, and protested energetically at the Italian secretary's insistence on providing a diplomatic and not a mere ordinary visa. Within the next ten days all the members of the Imperial family followed Abdul Mejid into exile, choosing each one his own immediate destination. Money for the journey was given in every case, but no provision whatever was made for the subsistence abroad of the Caliph or of the princes and princesses.

9. The abolition of the Caliphate and the exile of the whole House of Osman mark an epoch in the history of Turkey and of Islam the full consequences of which cannot be realised now or perhaps for many years to come. Viewed merely as an incident in Turkish politics, the event is interesting enough to arrest attention. With the defeat of the Greeks the phantom Government of Constantinople faded away, but the Caliphate was retained, for the emoullage impressed the Moslem subjects of the Allies and weakened their hands for action against the Turkish State. Scarcely had the armies of occupation evacuated Constantinople when the Government of the Grand National Assembly vanished and a republic, naked and unslashed, took its place. After this the rulers of Turkey required only four months in which to make up their minds that the menace of European armed pressure was

PUBLIC RECORD OFFICE		1	2	3	4	5	6
Reference: 571/10870	172309						
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION							

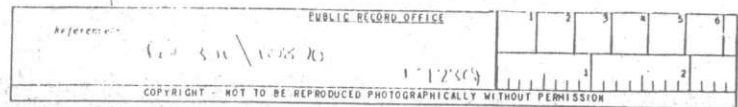
4

definitely passed. The Caliphate had served its purpose and another camouflage was swept away. It was as if a child dropped a mask from before its face. It only remains to be seen whether, in the course of its political evolution, Turkey will now take a last step on the path of sincerity.

10. Outside the parliamentary circle of Angora no reaction whatever against the abolition of the Caliphate was to be observed during the year 1924. It was, indeed patent that many individuals must feel deeply on the subject, but the lassitude and indifference of the masses on the one hand, and on the other the resolute demeanour of the Government were sufficient to ensure that complete calm was maintained. No further expulsions from the country were necessary, as was once feared, and no more Tribunals of Independence. The only nervousness displayed by the Government showed itself in a certain reluctance to allow news to transpire in the press as to the assumption of the Caliphate by others—notably by King Hussein of the Hedjaz. For a short while this almost amounted to a veiled censorship, but as the futility of Hussein's claim became more evident the nervousness wore off. The Turks were not going to abolish the Caliphate in order that others might snatch the discarded mantle. The secular-minded had no use in Turkey for office, and for purposes of internal reform were prepared to run great risks by expelling a noxious element from the Turkish system; but in the past it had contributed to giving to the Ottoman Empire a hegemony—a leadership—among Moslem States and nations, and no Turk would stand by and watch other States try to use a discarded weapon in order to secure that leadership to themselves.

11. Within the walls of the Assembly the atmosphere was very different. It will never be known how many of the Deputies who with acclamations flung out the House of Osman, really in their secret consciences approved the abolition of the Caliphate; but certainly in the remaining six weeks of the session Deputies behaved as if, knowing that opposition to what they most disliked was vain, they would give vent to their feelings of inner dissatisfaction in other ways. The result was that within a fortnight of the "Inic" triumph on the 4th March the Chamber was almost unanimously out of hand. A strong Opposition to Ismet Pasha's Cabinet formed itself; the sacrifice of four of his Ministers was demanded; and when the bureau of the People's party came to be re-elected most of the candidates put forward by the Government were ignominiously defeated. The main battlefield, however, was the Constitution, the draft of which was reported by a special parliamentary commission at the end of February; and the special points of attack were the three important articles dealing with the presidential rights of veto over legislation, the right of dissolution, and the supreme command of the army. By the end of March an acute crisis had arisen, and it required an extraordinarily adroit speech by Ismet in the People's party meeting, and probably the personal intervention by the Ghazi himself behind the scenes, to save the situation. Then, to the surprise of observers, followed a complete surrender of the governmental and presidential points of view as to veto and dissolution which were whittled down to nothing at all, while the question of the supreme command was settled by a compromise of obscure and enigmatic import. The Ghazi kept himself scrupulously aloof from all controversy and seemed disposed to let matters take their course. Perhaps he felt that Deputies had already been pushed far enough in the Caliphate question, and that to push farther would bring them to the breaking-point; possibly he may have consoled himself with the conviction that whatever paper barriers a Constitution could erect in his path, nothing would prevent him from having his way in the things that really mattered to him. Be it as it may, on one point all were agreed that the session could not be allowed to go on much longer. Ministers found things far too disagreeable—Deputies began to be frightened at their own temerity; a date was fixed by when, regardless of all other considerations, the session should come to an end. Everything was subordinated to this one object; business was crowded in anyhow; and on the 22nd April, amid much confusion and in a perfect orgy of ill-digested decisions and legislation, the National Assembly was adjourned for six months.

12. By so dispersing the Assembly renounced the claim which used to be put forward on its behalf to be regarded as the sole depository of popular sovereignty, and as the Constitution limited closely the powers of the executive there was some wonder how the welter of confusion in which public affairs now found themselves could be cleared up. The Constitution and the budget had been passed, and the final separation of Church and State achieved, but whole series of schools and law courts were abolished and no considered work carried out to replace them. Nothing

5

was done to restore Turkish credit; the coupons question remained untouched except that the last of the ceded revenues were taken from the Debt Administration; the renewal of the Ottoman Bank concession was shelved, not to be settled for another twelve months; while the railway question was not settled but prejudged by the passage of a law on the last day of the session which decreed that the Government should re-purchase the line and operate it without the intervention of any company. Reconstruction, the fiscal system, education, judicial organisation, family law, all required urgent attention; as a matter of fact, so far as is known, no attention was paid to any of these questions by the end of the year except to that of abolishing the tithe, which came to fruition in 1925.

13. For five or six months, therefore, politics descended to a lower field of interest and importance. The scandal of the rich Armenians, who by bribery effected their return to Turkey, kept the press occupied from early in March. It afforded scope for violent attacks on Ferid Bey, the Minister of the Interior, past history of his connection with Damad Ferid's Cabinet was raked up to his detriment, various officials were dismissed or suspended and a commission of enquiry was appointed. Towards the end of May, not until the affair had had its damaging effects on the Government, Ismet Pasha allowed his Minister to resign and replaced him by Rejeh Bey. There was a further flare-up of interest in the affair in August, when a well-known Deputy came to blows with a Constantinople journalist, after which the question again became dormant. (In the early part of 1925 the commission's report was considered at a secret session of the Assembly and, whatever the merits of the case against him may have been, Ferid Bey was decently whitewashed.) This affair formed for some months the principal field of attack against the Government, but the press of Constantinople, as a matter of fact, showed strong hostility all along the line. Everything served as a stick with which to cudgel the Cabinet—the octroi, the activities of the prefect, the behaviour of the Vali, the maladministration of the port, of the settlement of exchanged Moslems from Greece, the abuses of the abandoned property law. A strong and rooted opposition between Constantinople and Angora became a definite feature in the political situation. Foreign affairs formed mere interludes—agitations against France and Italy, and against Great Britain over the Mosul question when the Constantinople Conference broke down; while the ratification of the Lausanne Treaty in early August fell flat. Far away at Diarbekir, a little cloud like a man's hand arose on the horizon, when the Turco-Kurdish Congress met. Of what passed no authentic account has transpired, but the Kurdish party were reported to be putting forward demands of the most far-reaching character.

14. At the end of August the President of the Republic left Angora and attended a ceremony at Damidon Pinar, the battlefield where the Greek forces were shattered in 1922. After a few days' rest at Bursa he started on an official visit to Trebizond and the eastern vilayets, nominally to visit the scenes of a recent earthquake, but more probably to stimulate local interest in the People's party. Two features of the journey were noticeable: first, the ostentatious manner in which he steamed through the Bosphorus without visiting the town—this was a sign of his personal resentment against the centre of opposition to his Government; the second was the markedly cold reception which he received at Trebizond. Such was the atmosphere that a hoja publicly asked him to allow the reopening of the medreses (religious schools), and such his displeasure that the Vali was dismissed and replaced by another official.

15. Two important political speeches were made by the Pasha during this trip: the first at Damidon Pinar, and the second at Trebizond. In the first he expounded the policy which he desired the country to follow; laicisation, national sovereignty and Republicanism were all emphasised. He inculcated the disinterested and earnest patriotism with which he himself is probably inspired, and urged the nation to work hard and honestly in order to modernise the Turkish State, to civilise it, to achieve success in economic and social life, and to remove all obstacles, superstitions and misconceptions which can impede the development of the country on sound and scientific lines. In the speech at Trebizond he in substance developed his ideas as to the political process by which these results were to be achieved; replying to critics who held that a President should be above politics and of no party in the State, the Ghazi proclaimed the sacred character of the People's party, ascribing to it the achievement of Turkish independence and liberty, and priding himself on being its leader. He warned his hearers that the salvation of the country depended on the party, and that the formation of other groups must imperil the nation's highest

Reference:-		PUBLIC RECORD OFFICE					
65 370 / 102870		1	2	3	4	5	6
		1-12303					
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION							

6

interests. Judging by future course of events, and crediting Mustafa Kemal with a larger measure of sincere patriotism, the meaning of this declaration must be that he, working through the People's party as an obedient agent, would ensure the progress of the nation and that, in doing so, he would allow himself to be balked by no opposition.

16. At this moment, for the first time in the year, foreign politics materially impinged on internal, when the difficulties caused by the Turkish incursion into Irak reached an acute stage. The National Assembly was hastily convoked some days earlier than it was due to meet, and the President of the Republic cut his journey short and hastened back to the capital. The crisis, however, was so quickly settled by reference to the League of Nations that it had little effect on the course of internal affairs.

17. The Assembly therefore came together on the 18th October, though the formal opening of the new session at which the President made his annual address only took place on the 1st November, the prescribed date. For the first three weeks the Opposition was brisk but unorganised, and Refet Bey, Minister of Reconstruction, became the centre of attack for mismanagement of the work of resettling the Mahometan immigrants from Greece. It was clear that there was a good deal of discontent among Deputies over the condition of the country in general; for six months the Government had been freed from the worry of an elected Assembly, but nothing had been done to clear up the chaos in the administration. The atmosphere was decidedly electric, and something of a sensation was caused by the resignation of half a dozen prominent generals from the army in order to devote themselves to politics in the new party, the formation of which was now openly canvassed. The actual interpellations of the Government on the question of the Moslem immigrants took place in the first days of November, but the Government took measures to evade the attack. In the first place it had Refet Bey, the incriminated Minister, elected vice-president of the Assembly, and abolished his department; in the second place it put the vote of confidence in the whole Government on the extremist theory of Cabinet solidarity. The actual debate lasted four days, and the President himself attended, giving close attention to the proceedings and almost directing the tactics of his adherents. The proceedings were so violent and disorderly that Fetih Bey, the president of the Assembly, characterised them a few days later as constituting a danger to the principle of free speech, and declared his intention of preventing their recurrence. In the end the Government received its vote of confidence by 147 to 19.

18. Immediately after this the People's party held a meeting, at which the first resignations of dissidents were presented. It also added new rules to its constitution which by further limiting the rights of private members, were intended to reinforce discipline. The new party now formally seceded and set itself up in due compliance with the requirements of the law with a properly organised committee: offices, constitution and programme. The latter included among its principal items, free trade, respect for religious beliefs and customs, and unyielding opposition to any form of autocracy. It called itself the Progressive Republican party; probably its actual numbers have never been very great, but it succeeded in securing the adherence of the most intelligent men in the Assembly, and most likely the sympathies of many more who have lacked the courage openly to avow themselves as opponents of the Government, so that it has commanded more influence than actual strength. It is not very easy to define the party's real political creed, apart from the formal phrases of its printed and published programme. As always in Turkish politics, personal jealousies, ambitions and animosities play an important part, and the individual predominance of the Ghazi on the stage, where unaccompanied by his personal favour, drives many into opposition; but there is more than this. Comparing the Progressive with the Popular party, the difference is one rather of degree than of fact. The Progressives are also "laic" in mentality, and in favour of such separation of Church and State as will prevent religious considerations from impeding the development of the State, but it is more than doubtful whether they really approved of the expulsion of the Caliph, and it is to be remembered that Reouf Bey, the real leader of the party, preferred to absent himself from Turkey at the moment when that decision was taken. They are strongly Republican to the extent of being determined never to allow the House of Osman to influence the policies of the State; yet it is possible that they would have preferred to keep Abdul Mejid in the Ludwy splendour of Dolma Bagicho as Caliph, and even that they might like to see him or one like him return there in the same or in a similar capacity. The Progressives are strongly Nationalist, in that they will never allow foreign or

PUBLIC RECORD OFFICE		1	2	3	4	5	6
Reference	Gen. 311 / 102870						
	172309						
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION							

7

non-Turkish influence to be exerted in the direction of affairs as it used to be; yet their outlook on life is wider than that of their opponents, and they are more familiar with what good administration ought to be, and their desire to attain it is so much keener that they would admit of more compromise with the principle that Turkey must be governed by Turks. Finally, their republicanism is of a purer blend, for, while the People's party is prepared to take its orders in all things from one man, the Progressives, rightly or wrongly, and probably wrongly, think that there are Turks in the Turkey of to-day numerous and competent enough to conduct a Government on the lines of a West-European democracy, and that the *de facto* autocracy which they see being established before their eyes is a thing to be fought against.

19. Such is the party which by the second half of November had made such progress, if not in strength, yet in influence, that it had become an element seriously to be reckoned with. Particularly portentous to the Ghazi Pasha must be the disaffection of his army corps commanders. In the present conjuncture his hand was forced by circumstances, for Ismet Pasha, his Prime Minister, whose health had become worse and worse through the summer, was no longer able to work, and handed in his resignation. After a few days' rest he came down to the Princes Islands, where he underwent treatment and a régime which improved his health.

20. The new Cabinet was formed under Fethi Bey, President of the Assembly, who had held various offices before and once the Premiership. He himself by now was in semi-opposition to the Government, and was known to be far more moderate in his views than his predecessor, and his Cabinet included at least three Ministers who were said to be on the very eve of seceding from the People's party. From the first, Fethi's Government was looked on as one of transition, and it is to be presumed that the President's object in confiding power to so moderate a man as Fethi was to stop the rot in the ranks of his own supporters and to gain time while some other method of consolidation could be found. The Progressive party, on the other hand, accepted the new Government at its face value, and opposition from them in the Assembly ceased to such an extent that five or six weeks of calm ensued. In the country a series of by elections took place, at which the Progressives refrained from putting up official candidates; yet at most of them the accredited candidate of the People's party were defeated, and the election at Bursa of an avowed religious reactionary like Nureddin Pasha constituted a striking phenomenon. Whether during this period of quiescence the rot in the ranks of the People's party was stopped or not will never be known for certain (for the end came in February 1925 in circumstances which made it impossible to ascertain how much had been accomplished under the surface by the Progressives), but before the end of the year it was clear that Fethi's difficulties were coming not from the Opposition but from the extreme wing of the People's party, on whose support he officially depended, and that these men, dissatisfied at his moderation, were pushing for the adoption of a more vigorous policy. That the Ghazi shared these views was shown by his action in strengthening the extreme element in the Cabinet by the creation of a Ministry of Marine and by the appointment thereto of one of his most devoted personal adherents, one Ihsan Bey. Fethi also found himself forced to take strong action against two insignificant press organs, the "Tok Seuz" and the "Orient News." The year closed with the transitory nature of the Government very apparent. The dramatic circumstances in which it actually fell belong to 1925.

General Observations.

21. By the end of 1921 the directors of Turkish policy might well claim to have "completed the revolution" if by that phrase they meant that Turkey must be regarded as a new State with the minimum of association with the past. The country had been freed from foreign military occupation and Turkish authority ran unchecked from end to end. Capitulations had been completely abolished, and alien privilege and influence were extirpated. The Greek and Armenian questions had been solved, by brutal and headstrong methods indeed, but to an extent so nearly complete that the population of the country, though far from being homogeneous, is more so than it has ever been before. Finally, the complete separation of Church and State had been achieved, without any serious outward results appearing within the period under review. These are objectives which Turks have long pursued, and which in themselves are unobjectionable, and they may well congratulate themselves on having attained them, even at a heavy price. The Turkey of 1921 has been governed by Turks as it never was before; the ground has been cleared, foreign

Reference:-	371 / 112870	PUBLIC RECORD OFFICE	1	2	3	4	5	6
		172308	1	2	3	4	5	6
COPYRIGHT - NOT TO BE REPRODUCED PHOTOGRAPHICALLY WITHOUT PERMISSION								

8

relations have been peaceful, and the Government has been free to devote its attention to the formidable task of modernising the State. There is no lack of zeal and fire, and it is well that it should be so, for the road is long and rugged; nor is it right to impugn the patriotism or sincerity of those who are now seeking to lead the State through new and unfamiliar country. Every step taken, however, must be in accordance with the principles of strict secularism and of an intense nationalism amounting often to xenophobia.

The following text is extremely faint and illegible. It appears to be a list or a set of instructions, possibly related to the diagram above. The text is arranged in several lines and is centered on the page.

